

วิกฤติการณ์เชื้อแบคทีเรียดื้อยาและการจัดการปัญหาแบบบูรณาการ

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่แปด

ได้พิจารณารายงานเรื่องวิกฤติการณ์เชื้อแบคทีเรียดื้อยาและการจัดการปัญหาแบบบูรณาการ *

รับทราบ ว่ายาต้านแบคทีเรียเป็นยาที่สามารถช่วยรักษาการติดเชื้อแบคทีเรียให้หายและช่วยชีวิตของคนและสัตว์จำนวนมาก ในปัจจุบันได้เกิดวิกฤติรุนแรงจากการที่แบคทีเรียดื้อยาที่เคยใช้รักษาได้ผล ทำให้โรคจำนวนมากรักษาได้ยากขึ้นหรือรักษาไม่ได้ โดยที่ปัญหายังทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นปัญหาร่วมของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

รับทราบ ว่าการใช้ยาต้านแบคทีเรียเกินจำเป็นอย่างไม่สมเหตุผลหรือใช้ไม่ถูกต้องทั้งในสถานพยาบาลคนและสัตว์ ในชุมชน ในภาคเกษตรกรรม ตลอดจนการขาดการติดตามและควบคุมการระบาดของแบคทีเรียดื้อยา เป็นสาเหตุของวิกฤติแบคทีเรียดื้อยา ในขณะที่การผลิตยาต้านแบคทีเรียชนิดใหม่ขึ้นมาทดแทนเป็นไปได้ยากขึ้นจนแทบจะไม่มี ซึ่งส่งผลให้ราคาสูงขึ้น รวมทั้งอาจจะมีอันตรายมากขึ้น

ตระหนัก ว่าหากรู้จักควบคุมการใช้ยาต้านแบคทีเรียเท่าที่จำเป็นและเกิดประโยชน์ และควบคุมการกระจายของแบคทีเรียดื้อยา ก็จะลดปัญหาได้ ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการจัดการปัญหาอย่างบูรณาการ

ห่วงใย ว่าประชาชนที่เจ็บป่วยจากการติดเชื้อแบคทีเรียชนิดที่ดื้อยาที่เคยใช้รักษาได้ดี ทำให้เหลือทางเลือกในการรักษาไม่มากนัก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการรักษาในอนาคต ที่จะมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น หรือในบางครั้งอาจจะมียาต้านแบคทีเรียที่สามารถใช้รักษาได้ ซึ่งจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสุขภาพและชีวิต

ตระหนัก ว่าการบังคับใช้กฎหมาย หรือระเบียบ กติกาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเชื้อแบคทีเรียดื้อยา และการใช้ยาที่สมเหตุผล ยังไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ทันต่อสถานการณ์ของปัญหา รวมถึงขาดการควบคุมการกระจายยาต้านแบคทีเรียและเภสัชเคมีภัณฑ์ที่เข้มงวด

เห็น ว่าทุกภาคส่วนมีหน้าที่สำคัญในการช่วยแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น ได้แก่ ภาครัฐ การองค์กรวิชาชีพ องค์กรที่ดูแลการบังคับใช้กฎหมาย หน่วยบริการสุขภาพ ภาคเกษตรกรรม ภาคการศึกษา ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม สื่อมวลชน ตลอดจนภาคประชาชนและประชาสังคม

รับทราบ ว่ากระทรวงสาธารณสุข โดยคณะกรรมการประสานและบูรณาการงานด้านการดื้อยาด้านจุลชีพ กำลังดำเนินการจัดทำร่างแผนยุทธศาสตร์การจัดการการดื้อยาด้านจุลชีพของประเทศไทย อย่างไรก็ตามควรจะต้องมีการปรับเพิ่มองค์ประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการบูรณาการและผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติอย่างเต็มที่

เห็น ว่าการแก้ไขปัญหาจะประสบความสำเร็จ และมีความยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนจากภาคส่วนต่าง ๆ และต้องมีกลไกกลางแห่งชาติที่เข้มแข็งในการบูรณาการ ดำเนินการอย่าง

* เอกสารสมัชชาสุขภาพ ๘ / หลัก ๑

จริงจังและต่อเนื่อง ใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายและมีทิศทางที่ถูกต้อง รวมทั้งใช้แนวคิด “สุขภาพหนึ่งเดียวของ คน-สัตว์-สิ่งแวดล้อม”

จึงมีมติดังต่อไปนี้

๑. ขอให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เสนอคณะรัฐมนตรีผ่านคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เพื่อพิจารณาอนุมัติให้การจัดการปัญหาแบคทีเรียดื้อยาเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้หน่วยงาน องค์กร และภาคีที่เกี่ยวข้อง สามารถประสานงานอย่างบูรณาการ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๒. ขอให้กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมเป็นเจ้าภาพหลัก ประสานกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น รวมทั้งภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจด้านสุขภาพ ดำเนินการให้มีกลไกกลางระดับชาติ เพื่อจัดการปัญหาวิกฤติการณ์แบคทีเรียดื้อยา ทำหน้าที่

๒.๑ บูรณาการการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การจัดการแบคทีเรียดื้อยาของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี

๒.๒ จัดให้มีศูนย์ข้อมูลกลางเพื่อใช้ในการจัดการปัญหาวิกฤติการณ์แบคทีเรียดื้อยาทั้งในระดับประเทศและจังหวัด โดยทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสื่อสารกับผู้กำหนดนโยบาย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสั่งใช้และจ่ายยาต้านแบคทีเรีย รวมถึงประชาสังคมและประชาชนทั่วไป

๒.๓ สนับสนุนการดำเนินการตามแผนฯ ติดตามความก้าวหน้า และประเมินผล รวมทั้งสื่อสารการดำเนินการตามแผนฯ อย่างเป็นรูปธรรมร่วมกัน

๓. ขอให้สมาชิกสมัชชาสุขภาพแห่งชาติเป็นกลไกติดตาม สนับสนุน และร่วมดำเนินการผลักดันในส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ฯ และแผนปฏิบัติการ และร่วมดำเนินการขับเคลื่อนแผนดังกล่าวสู่การปฏิบัติ

๔. ขอให้สมัชชาสุขภาพจังหวัด ร่วมกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนราชการระดับจังหวัด อำเภอ และภาคประชาสังคม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ติดตามสนับสนุนและร่วมดำเนินการขับเคลื่อนในพื้นที่เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้เกิดการใช้จ่ายต้านแบคทีเรียอย่างสมเหตุผล และการป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อแบคทีเรียดื้อยา ร่วมสร้างความตระหนักรู้ในหมู่ประชาสังคม โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งร่วมเฝ้าระวังปัญหาการใช้และการจ่าย/จำหน่ายยาต้านแบคทีเรียที่ไม่สมเหตุผลหรือผิดกฎหมาย ทั้งนี้ให้ครอบคลุม การป้องกันและการรักษาพยาบาล ในคน สัตว์ และการใช้ในภาคเกษตรกรรม

๕. ขอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการควบคุมตามกฎหมายด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแบคทีเรียดื้อยา และยาต้านแบคทีเรีย เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีและสารสนเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกันบังคับใช้และปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง

เพื่อรองรับการจัดการวิกฤติการณ์แบบที่เรียดื้อยาตลอดวงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์^๒ ทั้งในส่วนของยามมนุษย์ ยาสัตว์ และสารเคมีที่ใช้ในพืช

๖. ขอให้กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกรมประชาสัมพันธ์ สนับสนุนเครือข่ายภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสุขภาพและด้านการเกษตร และเครือข่ายร้านยาคุณภาพ ในการร่วมกันสร้างความตระหนักรู้และความเข้มแข็งแก่ภาคประชาชนและเกษตรกร ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาชุดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลตนเอง การใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างสมเหตุผล การรู้เท่าทันการโฆษณา ยา การใช้สมุนไพรทางเลือก

๗. ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และสภาวิชาชีพ พัฒนาหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา เรื่องสุขอนามัย การป้องกันและส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงความต้านทานด้านสุขภาพ เพื่อลดความเจ็บป่วย และสามารถดูแลตนเองในโรคพื้นฐานได้โดยไม่ต้องใช้ยาต้านแบคทีเรีย และหากจำเป็นต้องใช้ยา ก็ควรมีความรู้เรื่องเชื้อแบคทีเรียดื้อยาและการใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างเหมาะสม

๘. ขอให้หน่วยงานประสานหรือสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และสถาบันการอุดมศึกษา ร่วมกันกำหนดวาระสำคัญของการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเชื้อแบคทีเรียดื้อยา พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาวิจัยและพัฒนาดังกล่าว รวมทั้งต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

๙. ขอให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดให้มีการพัฒนาระบบงานในสถานพยาบาลและภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้หมายรวมถึงบุคลากร สถานที่และทรัพยากร เพื่อเร่งรัดและสนับสนุนการจัดการปัญหาเชื้อแบคทีเรียดื้อยา

๙.๑ หน่วยงานรัฐที่มีสถานพยาบาลในกำกับและกระทรวงสาธารณสุข ในฐานะหน่วยงานควบคุมกำกับสถานพยาบาลเอกชน ร่วมกับสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (องค์การมหาชน) พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๙.๒ หน่วยงานรัฐที่มีสถานพยาบาลสัตว์ในกำกับและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะหน่วยงานควบคุมกำกับสถานพยาบาลสัตว์เอกชน พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๙.๓ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับวงจรการผลิตภาคปศุสัตว์ ประมง และเกษตร จัดให้มีระบบการรับรองกระบวนการผลิต พร้อมทั้งเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

^๒ วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ หมายถึง การนำเข้ายาสำเร็จรูปหรือเภสัชเคมีภัณฑ์ การผลิต การขึ้นและทบทวนทะเบียนตำรับยา การควบคุมการกระจายยา การเข้าถึงยา การบริโภคยา การทิ้งส่วนผสมหรือกากที่มียาต้านแบคทีเรียสู่สิ่งแวดล้อม

๑๐. ขอให้สภาวิชาชีพด้านสุขภาพ องค์กรวิชาชีพด้านสุขภาพ และภาคการศึกษา ด้วยการสนับสนุนของกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ

๑๐.๑ พัฒนาแนวทางปฏิบัติในการใช้ยาต้านแบคทีเรียในระดับต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยและรักษาโรคติดเชื้อ และเผยแพร่แนวทางปฏิบัติผ่านช่องทางที่หลากหลายไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง รวมถึงสนับสนุนให้บุคลากรด้านสาธารณสุขปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติ

๑๐.๒ สร้างความตระหนักในหมู่บุคลากรด้านสุขภาพ ถึงความสำคัญของการเลือกใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างสมเหตุผล และผลกระทบจากการใช้ยาต้านแบคทีเรียเกินความจำเป็น

๑๐.๓ เพิ่มและพัฒนาศักยภาพของกำลังคนด้านสุขภาพทุกสาขา^๓ ที่เกี่ยวข้องกับการติดเชื้อ พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจกำลังคนด้านสุขภาพในการทำงานด้านการควบคุมโรคติดเชื้อ

๑๐.๔ สนับสนุนข้อมูลเชิงวิชาการและหลักฐานเชิงประจักษ์แก่บุคลากรสุขภาพและประชาชน เพื่อให้เกิดการใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างสมเหตุผล

๑๐.๕ สนับสนุนให้มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทางวิทยาศาสตร์สุขภาพทุกสาขาเพื่อมุ่งเน้นให้บัณฑิตมีความตระหนักรู้ถึงปัญหาเชื้อดื้อยา มีเจตคติที่จะใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างรับผิดชอบ และมีสมรรถนะในการใช้ยาต้านแบคทีเรียอย่างสมเหตุผล

๑๑. ขอให้องค์กรธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับยาต้านแบคทีเรีย จัดทำแนวปฏิบัติขององค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต นำเข้า ขาย โฆษณาหรือส่งเสริมการขายยา เพื่อลดปัญหาเชื้อแบคทีเรียดื้อยาที่สอดคล้องกับเกณฑ์จริยธรรมว่าด้วยการส่งเสริมการขายยา และมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง และเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดระบบเพื่อติดตามและเฝ้าระวังการปฏิบัติขององค์กรและบุคลากร อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

๑๒. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติรายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๐

^๓ กำลังคนด้านสุขภาพ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาล การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งรวมถึงบุคลากรด้านสาธารณสุข ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข บุคลากรสายสนับสนุน บุคลากรทางการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก อาสาสมัครด้านสุขภาพต่างๆ แกนนำและเครือข่ายสุขภาพ ตลอดจนบุคคลต่างๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ